

ÇOCUKLARA OKUMAYI SEVDİREN BİR YAZAR

KEMALETTİN TUĞCU İÇİN VEFA ÖDEVİ

GÜNLÜK -III-

Mustafa Ruhi ŞİRİN

Pazartesi, 18 Ekim 1999 Çengelköyü'nde Kemalettin Tuğcu'nun vefatının dördüncü yıl dönümünde yine mezarı başında buluştuk. Modern zamanların yaman yazıcısını üç yıl önce yağmur yağarken toprağa vermiştik. Doksan dört yıl ve üç yüzü aşkın kitap. Köy dükkânlarına kadar ulaşmış başka yazarımız olmadı: Çaresiz, virane, yıkık aile ortamlarında umudu tazeleyişi; mutlu sona ulaştırın koşuya okuru katışı. Ve herkesin sevinç gözyaşları ile alkışlanan ve hep mutlu sonla biten kitapların yazarıydı Kemalettin Tuğcu.

Kemalettin Tuğcu, romantik bir çocuk gibi yalnızlığı seçmişti. Yalnızlığı ve hüznü. Mezarı başında ailesi, torununun üç yaşındaki kızı Ayça, Mevlâna İdris Zengin, Hüseyin Emin Öztürk ve birkaç basın mensubu. Kültür Bakanı İstemihan Talay'a ikinci açık mektubu da okudum. Adına bir kütüphane açılmasını ya da bir kütüphaneye adının verilmesini talep ettik. Okurları olarak toplumsal vefa borcumuzu ödeyerek vefanın ebedileşmesini istiyoruz.

Ankara, 27 Ekim 2000 Çocuk Vakfının dört yıl boyunca yaptığı öneri nihayet sonuçlandı. Kültür Bakanı İstemihan Talay, Kemalettin Tuğcu adının Beykoz İlçe Halk Kütüphanesine verilmesine karar vermiş. Bugün kütüphanede bir tören düzenlenecek. Geç haberim oldu. Ankara'dayım. Akşam saatlerinde dönebileceğim için bu törene katılamayacağım. Buna rağmen bugün benim için vefanın yâd edildiği güzel bir gündür.

Tarabya, 17 Şubat 2002 Ülkü Tamer, bugünkü *Milliyet* gazetesinin Pazar ekindeki köşe yazısında Gülten Dayıoğlu ile Kemalettin Tuğcu mukayesesine yer vermiş. Tanıdığım ve okuduğum bu iki yazarı çok iyi yansıtan şu paragrafı günlüğüme kaydediyorum:

Gülten Dayıoğlu, bizim kuşağın Kemalettin Tuğcu'sudur. Bu benzetmeyi, iki yazarın yapıtlarında koşutluklar gördüğüm için yapmıyorum. Kemalettin Tuğcu, küçük okurunu yüreğinin tam ortasından vurur, acıma-acındırma duygusunu bütün

olanaklarıyla kullanır: “Sömürür” diyemiyorum, çünkü Kemalettin Tuğcu’yu “sömürü”nün çirkin kıyılarına uzanan bir yazar olarak görmüyorum. Onun çocuk edebiyatımızda önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum.

Gülten Dayıoğlu da yüreğin ince telleriyle oynar. Ama daha insaflıdır. Onun yapıtlarında “duygu”, “acıma”nın önündedir. Üstelik umutla beslenmiştir.

Tarabya, 22 Şubat 2002 Kemalettin Tuğcu’nun “aşk ve macera” romanlarından çocuklar için “küçük romanlar” yazmaya yöneldiği üzerinde nedense durulmamıştı. Ağâh Özgüç Kemalettin Tuğcu, *Hem ağlattı hem sürükledi* yazısında bu konuya değiniyor. (*Popüler Tarih*, Şubat 2002)

Kemalettin Tuğcu bazılarını müstear adlarla yazdığı için tefrika edilen “aşk ve macera” romanlarının tam bir listesi yok elimizde. Dosyası kayıp olanları da dikkate alınırsa, önemli bir toplam çıkacak ortaya. 1940’lı yıllarda *1001 Roman*’da tefrika edilen romanlarının çok okunduğunu dönemin dergi ve gazetelerinden öğreniyoruz. *Hissiz Adam*, *Canavar Doktor* (1943), *Saadet Borcu* (1943), *Uçurum* (1943) gibi basılmış kitapları yanında *Maymun Adası*, *İstirap Kulesi*, *Sırat Köprüsü*, *Dişi Kuş*, *Ayrılık Gecesi* tefrika edilmiş ilk “aşk ve macera” romanlarıdır.

Kemalettin Tuğcu’nun “aşk ve macera” romanlarından çocuk romanlarına geçtiği iddiası ise doğru değildir. Belgesi ise Tahsin Demiray’ın 1936 yılında haftalık olarak yayımlamaya başladığı *Yavrutürk* dergisidir. *Yavrutürk*’te Rakım Çalalpa, Cemil Cahit Cem’le birlikte Kemalettin Tuğcu’nun da yazdığını biliyoruz. Tuğcu’nun çocuklar için yazdığı şiir, hikâye ve romanları üzerinde ayrıca durulması gerekir. Kemalettin Tuğcu’nun çocuk yazarlığının ikinci dönemi ise 1943’te yayımlanmaya başlayan Çocuk Haftası ile başlar. Kemalettin Tuğcu’nun çocuk yazarlığı *Yavrutürk* ve *Çocuk Haftası*’nda boy atmaya başlamıştır.

Tarabya, 7 Eylül 2003 Birçok çocuk gibi, Kemalettin Tuğcu’nun kahramanlarının hikâyelerini okurken ağlamış yazarlardan biri de Mario Levi. (O Kitaptaki *Çocuk, Çocuk ve Sanat*, Nisan 2013) Cevapsız kalan sorusu şu: “O çocuklar için o kadar gözyaşı dökmeye hazır mıydım?” Çoğumuz bu sorunun cevabını çocukken değil ileri yaşlarda bulabilmiştik. Tuğcu’nun kahramanlarını hatırladıkça bir yerimizin acıması ise bu hikâyelerin bizde iz bırakmış olması değil midir!.

Edremit, 1 Temmuz 2004 Nemika Tuğcu’nun, amcası Kemalettin Tuğcu’nun otobiyografik romanı *Sırça Köşkün Masalcısı*’nı üç gün önce okumuştum. Bugünkü *Cumhuriyet Kitap Dergisi*’nde Erdal Öz’ün kitapla ilgili yazısını okuyunca şaşırmadan edemedim. Erdal Öz, sanki *1976 Nesin Vakfı Yıllığı*’nda 1975 yılı çocuk edebiyatı değerlendirmesini yazmamış ve habersizmiş gibi bir yaklaşımı tercih etmiş. Meraklısı bu yazıyı okuyabilir. Erdal Öz’ün Kemalettin Tuğcu’ya yaptığı haksızlığa rağmen, önerilerine her türlü desteği vermeye hazırım.

Sırça Köşkün Masalcısı, Kemalettin Tuğcu hakkında yazılan ilk kapsamlı, belge değeri yanında edebiyat değeri de olan bir otobiyografik roman. Nemika Tuğcu, kendi ifadelerinden hareketle amcasının iç portresini çıkarmış ortaya: Kitabı içten ve derin saygı duyarak yazmış. Çocukluğu yazarın yanında geçmiş olmasına karşın, görüşleri sınavarak ve eleştirilere olabildiğince yer vererek yazmış kitabı. Kitap, 20. yüzyılın başından sonuna kadar, bir yazar portresi etrafında aynı zamanda sosyal tarih çalışması. Bu yönüyle kitap, çocuk ve çocukluğa odaklanmış bir çocukluk tarihi gibi de okunabilir. *Sırça Köşkün Masalcısı*, Kemalettin Tuğcu ile yüzleşmek isteyen bütün taraflara cesaret aynası olduğu kadar, Tuğcu hakkında yazılmış kaynak bir eserdir.

Tarabya, 29 Aralık 2004 MEB İlköğretime Yönelik Okuma Programı İçin Kitap Öneri Listesi dünkü toplantıda sonuçlandırıldı. Başkanlığında toplanan MEB Çocuk Yayınları Danışma ve Yayın Kurulu, Kemalettin Tuğcu'nun *Yer Altında Bir Şehir* kitabını oy çocukluğuyla listeye dâhil etti.

Nişantaşı, 7 Mart 2005 Kemalettin Tuğcu'nun telif sözleşmesi dosyası bir yanda safiyetin, diğer yanda sömürünün de belgesi. Kızı Gülsevil, damadı Ergin Acır ve hukuki süreçler için önerdiğim avukat Sabri Kuşkonmaz'la bir araya geldik. Aile, hiç yayımlanmamış 11 kitabı yanında, telif hakları için hukuk süreci de başlatma kararı almış. Tuğcu, sağlığında hak ettiği telifleri alamamış bir yazar; vefatından sonrası daha zor. Hepsinden önemlisi, kendi izni dışında tahrif edilerek yayımlanan kitaplar için de hukuk mücadelesi verilmesi gerekecek.

Nişantaşı, 4 Ağustos 2005 Millî Eğitim Bakanlığı, bugün, 2005/70 sayılı genelge ile ilköğretime yönelik *100 Temel Eser* listesini açıklamış. Bu haberi az önce televizyondan öğrendim. Açıklamada, *Okuma Kültürü Programı* ile ilgili bilgi yer almıyor. Kemalettin Tuğcu'dan *Yer Altında Bir Şehir* ve *Kuklacı* kitapları listede yer almış. Başta Fazıl Hüsnü Dağlarca olmak üzere hiçbir yaşayan yazarın kitabına listede yer verilmemiş.

Tarabya, 7 Eylül 2005 Behçet Necatigil'in *İsimler Sözlüğü*'nün 22'inci baskısında Kemalettin Tuğcu ile ilgili biyografiye yer verilmiş. Yazarlık yönüne tek cümle ile değinilmiş: *İlk ve ortaokul öğrencilerinin severek okudukları, sık sık basılan çocuk romanları yazdı*. Bu cümle Necatigil'e mi ait? Necatigil, sağlığında Tuğcu'nun biyografisine yer vermemişti, diye hatırlıyorum. Önceki basımları gözden geçireceğim.

Nişantaşı, 27 Aralık 2006 Nilgün Eroğlu Maktav'ın hazırladığı *Adam ve Çocuk* belgeseli TRT 2'de bugün yayınlandı. Belgesel, Kemalettin Tuğcu'ya ve dünyanın bütün yoksul çocuklarına adanmış. Yapımda Kemalettin Tuğcu portresi Türkiye'nin çocukluk tarihi ile ilişkilendirilmiş. Tuğcu'ya içten yaklaşan bir belgesel.

Nişantaşı, 3 Mayıs 2007 Tuğcu ailesi, Kemalettin Bey'in de piyanoyu öğrendiği piyanoyu bugün Çocuk Vakfına bağışladı. Piyano akordsuz. Bakımını ve

akordunu yaptırdıktan sonra piyanoyu Vakfın Kültür Evinde çocukların hizmetine sunacağız.

Tarabya, 18 Ekim 2009 Kemalettin Tuğcu'yu bundan on üç yıl önce bugünkü gibi sisli ve yağmurlu bir günde Çengelköyü Mezarlığı'na defnetmiştik. Şişli Camisi avlusunda çok az sayıda insan kılınmıştı cenaze namazını. Çocuk Vakfı, on üç yıldır vefat yıl dönümlerinde Kemalettin Tuğcu'nun mezarını ziyaret için duyuru yapıyor. Her geçen yıl gelenlerin sayısının azaldığının farkındayım. Doğduğu sokağa adının verilmesi önerimizi, dönemin Üsküdar Belediye Başkanı Yılmaz Bayat sağlamıştı. Beykoz İlçe Halk Kütüphanesine adının verilmesi için kamuoyuna açık mektuplarımızdan üçüncü yıl sonunda sonuç alabilmiştik. Dönemin Kültür Bakanı İstemihan Talay, Beykoz İlçe Halk Kütüphanesine Kemalettin Tuğcu adının verilmesini sağlamıştı. İstanbul'da bir ilköğretim okuluna adının verileceği açıklandığı hâlde bugüne kadar gerçekleşmedi.

İlköğretime yönelik *100 Temel Eser* listesine *Kuklacı* ve *Yer Altında Bir Şehir* adlı iki çocuk romanı alınmış olsa da zorunlu kitap listelerine çekincelerim nedeniyle, yorum yapmak istemiyorum. Kemalettin Tuğcu'nun vefatından bu yana, aradan geçen bunca zaman içinde Nemika Tuğcu'nun hazırladığı *Sırça Köşkün Masalcısı* kitabı, iki yüksek lisans tezi ve birkaç yazı dışında Kemalettin Tuğcu üzerine ciddi çalışmalar yapılmadı henüz. Armağan kitap hazırlama düşüncemi bugün ailesiyle paylaştım.

Nişantaşı, 18 Ekim 2012 Kemalettin Tuğcu'nun vefatının 16'ncı yılında Çengelköyü Mezarlığı'ndaki mezarını ziyaret ettik. Yılda bir kez de olsa, kızı Gülsevil Hanım, damadı Ergin Acır, oğlu Yaman Tuğcu, gelini Leyla Hanım, torunları, yeğeni Nemika Tuğcu ve akrabaları ile bir araya gelmiş oluyoruz. Çocuk kitabı yazarı Mehmet Azim dışında gelen yazar da olmadı. Birkaç televizyon izledi bu vefa ödevimizi. İstanbul'da bir okula adı verilecekti. Kaç kez hatırlattıysak da sonuç alamadık. Millî Eğitim Bakanlığına çağrıda bulunduk, bakalım vefanın sesine kulak veren çıkacak mı?

Çengelköyü'nden dönüşte Küplüce Mezarlığı'ndaki Cahit Zarifoğlu ve Kasım Arvasi Hoca'nın mezarına da uğradım. Cahit Bey'in mezarı kayınpederinin mezarı ile yan yana. Mezar çiçekler içinde. Mezarın fotoğrafını çektim. Boğaziçi'nde sonbahar da bahar gibi.

Güzel başlayan bir gün güzel biterse insan da kendini daha iyi hissediyor. Ne yazık ki insan ömründe güzel günlerin sayısı azdır.

Tarabya, 25 Ekim 2012 Kemalettin Tuğcu'yu hangi yazarlık geleneği ile ilişkilendirebiliriz? Kemalettin Tuğcu, çocuğun merkezde olduğu ve aile çevresine odaklı bir yazarlığı tercih eder. Çocuk kahramanlar "iradeli çocuklar"dır. İnci Enginün, bu yönüyle Kemalettin Tuğcu'yu Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar çizgisine bağlar. Kemalettin Tuğcu'nun bu kadar çok okunmasının nedeni

ise “düz hatlı bir anlatımı tercih etmiş olması ve bunu başarıyla sürdürmesidir. Bu yönüyle Kemalettin Tuğcu’yu Jules Verne ile de ilişkilendirebiliriz.

Kemalettin Tuğcu merhamet ve duygu eğitimine öncelik vermiş bir yazardır. Bu yönüyle Kemalettin Tuğcu biçimsel ve eğitsel gerçekçi-idealist çocuk kitabı yazarlarımızın ilk önemli adıdır.

Kemalettin Tuğcu’nun küçük romanlarını edebiyat dışı göstermek ise haksızlıktır. Eğitsel gerçekçi-idealist yazarlar okunduğu hâlde onları işlevsiz ve “ucuz edebiyat”, “iyinin kötü taklidi” (kitsch) ilan etmek de pür edebiyatı savunanların popüler romanı ve romancıları küçümsemelerinin sonucudur.

Tarabya, 9 Eylül 2012 Türkiye’de çocukların en çok okuduğu iki yazarımız Kemalettin Tuğcu ile Gülten Dayıoğlu arasında benzer yönler var mıdır? Gülten Dayıoğlu çocuklar için yazmaya başladığı dönemde Türkiye’de kitapları çocuklarca da okunan Kemalettin Tuğcu, Cahit Uçuk, Eflâton Cem Güney, Mümtaz Zeki Taşkın, Oğuz Tansel ilk akla gelen yazarlardır.

Gülten Dayıoğlu’nun yazarlığının birinci döneminde Ömer Seyfettin henüz çocukların zorunlu yazarı ilan edilmemişti. Çeviri-uyarlama çocuk kitapları ve çocuk klasikleri ise çok okunan ve çocuk modernleşmesinin etkili kaynakları durumundaydı. Kemalettin Tuğcu ise çocuklarca en çok okunan yazarımızdı. Her kitabının on bin, yirmi bin basıldığı ve köylere kadar ulaştığı 1950’li 1960’lı yılların ayrıca incelenmesi gerekir.

Gülten Dayıoğlu Kemalettin Tuğcu’ya göre daha şanslıydı. Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* kitapları melodram özellikleri içerse de ‘gözyaşı edebiyatı’na dâhil edilmemiştir. Gülten Dayıoğlu da Kemalettin Tuğcu’nun kitaplarını köyden şehre uyum sağladığı dönemlerde severek okusa da Tuğcu’nun yazarlık tutumu ile yazarlığı arasındaki önemli benzerlik, iki yazarın da biçimsel ve eğitsel gerçekçi yaklaşımı sürdürmeleridir. Tuğcu tam anlamıyla bir dönem yazarlığı sınırları içinde kalmışken, Dayıoğlu zamana karşı direnir, yeni türlerde yazmayı sürdürür ve kahramanları değişen zamana uyum sağlamakta gecikmez. Kemalettin Tuğcu, kendini edebiyatçı değil de ‘yazıcı’ kabul ederken, Gülten Dayıoğlu ise yazdıklarını ‘çocuk edebiyatı’ adlandırması içinde savunarak Kemalettin Tuğcu çizgisinden ayrılır. Dahası, çocuk edebiyatı ile de yetinmeyip, ilk gençlik edebiyatına yönelerek, okur yaşını büyültmüş ve kitaplarının okur evrenini daha da genişletmeyi başarmıştır.